

EGY POZSONYI KÖNYVKIADÓ ÉS RÉZMETSZŐ:
JOHANN NEPOMUK SCHAUFF (1757–1827)

A 18. század utolsó évtizedeiben Pozsonyban egyszerre több nyomda is dolgozott, amellet, hogy több könyvkereskedő könyv- és metszetkiadóként is működött.¹ Ezt a századvégi időszakot a könyvkiadás virágkorának nevezhetjük, amikor a város jelentőségét egy fényes királykoronázás és országgyűlések is emelték. A következőkben Johann Nepomuk Schauuff munkásságával foglalkozunk, akinek tevékenységét csak nagy vonalakban jelzi a címben olvasható két szó, hiszen egyszerre rajziskolai tanár, rajzoló, rézmetsző, könyv- és műkereskedő, könyv- és zeneműkiadó, nyomdatulajdonos és művészeti író. A szakirodalom leginkább ez utóbbi munkásságával foglalkozott. Rézmetszői, könyvkiadói-könyvnyomtatói tevékenységét alig említették. Ezt a hiányt igyekszünk most pótolni.

Johann Nepomuk Schauuff a csehországi Heřmanův městec városában született 1757. május 16-án, és Varasdon halt meg 1827. május 31-én. Tanulmányait Prágában és a bécsi Képzőművészeti Akadémián végezte, mint Jakob Mathias Schmutzernak, az akadémia rézmetsző igazgatójának² tanítványa. Az ő ajánlására került fiatalon a pozsonyi, államilag szervezett normáliskolába rajztanárnak. Itt telepedett le, itt születtek gyermekei 1781-ben, 1782-ben, továbbá 1784-ben. Felesége Maria Rosnagel.³ Állami hivatalát mindvégig megtartotta – 1780-tól 1805-ig, azaz negyedszázadon át működött Pozsonyban mint a rajziskola tanára –, emellet azonban rézmetszéssel, könyvkereskedéssel, metszetárusítással, könyvkiadással foglalkozott, és nyomdatulajdonosként, valamint művészeti szakíróként is hozzájárult Pozsony kulturális életéhez. 1793-ban megvásárolt könyv- és réznyomdáját kilenc év múlva, 1802-ben eladta Belnay György Alajosnak, majd 1805-ben pozsonyi rajztanári állá-

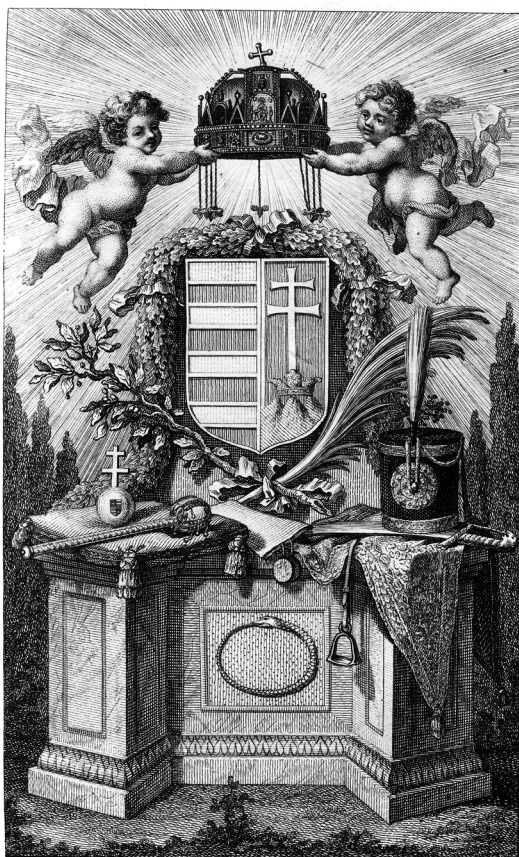
sát feladva a zágrábi rajziskolában vállalt állást. Ott 1821-ig tanított.⁴

Minthogy Schauuff rajziskolai tevékenységével legújában részletesen foglalkozott az irodalom,⁵ itt csak néhány más összefüggéssel egészítjük ki az elmondottakat.

Schauuff pozsonyi rajziskolai működése 1779-től 1805-ig negyedszázadot ívelt át. Elődje Leopold Asner (1742–1781), aki Bécsből költözött Pozsonyba. Rajzolóként az 1770-es években több könyv illusztrátoraként tűnik fel neve a pozsonyi nyomtatványokban.⁶ Schauuff rajziskolai tevékenységéhez kapcsolódik az az adat, amely szerint a sikeresen működő soproni rajziskola tanárának, Matuschek Mózes ferences rendi szerzetesnek fölöttesei 1804-ben felajánlották, hogy cseréljen Schauuff János pozsonyi rajztanítóval. Matuschek azonban szívesebben maradt Sopronban.⁷ Ebből az adatból arra következtethetünk, hogy Schauuff már 1804-ben foglalkozott azzal a gondolattal, hogy távozik Pozsonyból.

Végül a következő évben, 1805-ben felhagyott itteni rajziskolai állásával, ekkor pályázott a zágrábi állásra, amelyet elnyert.⁸ A zágrábi rajziskola 1781-ben létesült, első tanára Johannes Mittelmayer volt, Jakob Mathias Schmutzer tanítványa, akárcsak Schauuff. Mittelmayer Jakab Maria Raab követte, ő volt Zágrábban Schauuff közvetlen elődje 1794 és 1805 között.⁹ Zágrábi állomáshelyét Schauuff még abban az évben, 1805-ben elfoglalta, és ott – mint említettük – rajziskolai tanárként 1821-ig működött. Zágrábi tanítványai között tartja számon a horvát szakirodalom Karacs Ferenc térképmetszőt.¹⁰

A szakirodalom Schauuff-fal – rajziskolai tevékenysége mellett – mint művészeti szakíróval foglalkozott, minthogy három, az építőművészet elmé-

Ch. Sambach. del.

Cl. Kohl sc. V.

KÖNIG VND STANDE BESTÄTTIGEN NVN AVF
WIG DES KÖNIGREICHS VNGARN VRALTE RECHTE.
Presburg den 15ten November. Joh. Schauff inv.

Zufinden im Schauffischen Verlag in Presburg.

Johann Schauff,
Theorie
der
Säulenordnungen,
sammt einer
ungarischen Nationalsäulenordnung.

Dem
Könige und der Nation gewidmet,
am Tage der Krönung in Presburg
1790.

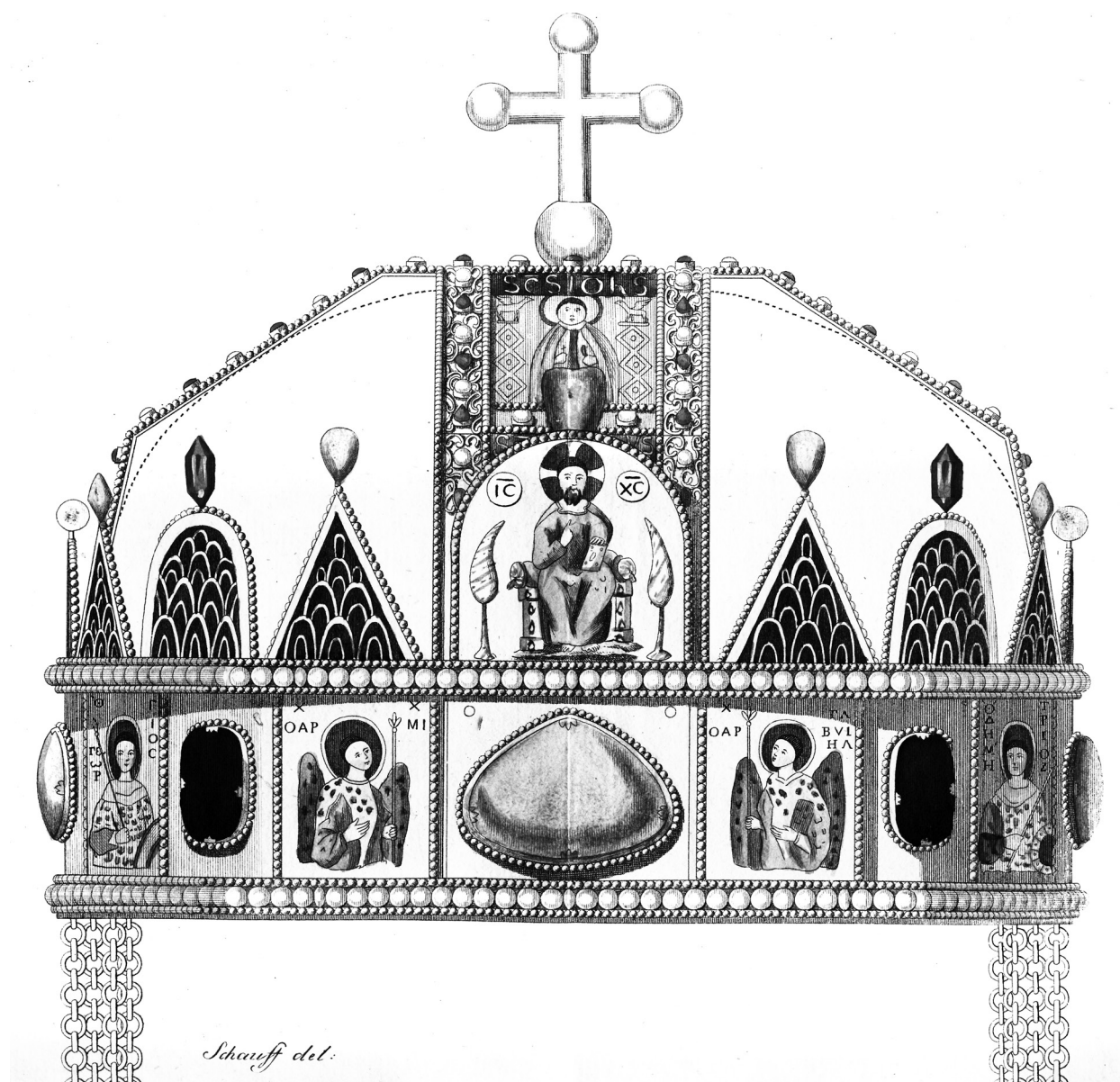
Presburg, im Schauffischen Verlag.

1. Johann Nep. Schauff: Theorie der Säulenordnungen c. művének címlapja és címlap-előzéke (Presburg 1790).
Jelölve: „Joh. Schauff inv. Ch. Sambach del. Cl. Kohl sc. V[ien]nae] Zufinden im Schauffischen Verlag in Presburg”

letével foglalkozó önálló könyvnek és egy művészettörténeti tanulmánynak a szerzője. A cseh származású, németül író pozsonyi rajztanár Theorie der Säulenordnungen¹¹ című munkájában a hazai építészetben a magyar „nemzeti” jelleget akarta kifejezésre juttatni.

Ugyanebben az időben ennek az elgondolásnak más országokban is voltak képviselői, akik a sajátos angol, német, francia építészeti sajátosságok megjelenítésével kísérleteztek, elméleti síkon. Schauff kísérlete ugyan meddő maradt, s magyar oszloprendje nem terjedt el, de az elgondolás jellemző a korra, a nemesi-nemzeti ellenállás szellemére, a királykoronázás okozta bizakodásra. Schauffnak ez a műve kuriózumként többeket foglalkoztatott. Ernst Lajos magyarra fordította 1901-ben.¹² A Beiträge zur

Kunstgeschichte Ungerns című tanulmánya¹³ révén pedig a magyarországi művészettörténet-írás egyik úttörőjének számít. Tanulmányának Hefele Menyhért építésről szóló része olyan adatokat, megfigyeléseket tartalmaz, amely feltételezi kettejük személyes ismeretségét. A tanulmány a közelmúltban Galavics Géza fordításában jelent meg.¹⁴ Ugyancsak a saját kiadásában, Pozsonyban 1794-ben megjelent Allgemeine Begriffe von Künsten und Künstlern című könyvének témája hasonló a nemzeti oszloprendekről szóló munkájához, bár mondandóját itt tágabb keretbe helyezi. Töretlenül hitt a művész és a művészet nemzetnevelő képességében, nemcsak elméletben, hanem mint pedagógus a gyakorlatban is.¹⁵ Utolsó saját, ugyancsak építészeti témájú munkáját, a Grundbegriffe zur schönen Baukunst

2. A Szentkorona előoldala. Jelölve: „Schauff del.”

Színezett rézmetszet Johann Nep. Schauff: *Die Feyerlichkeiten bey der Krönung...* című művéhez (Presburg 1790)

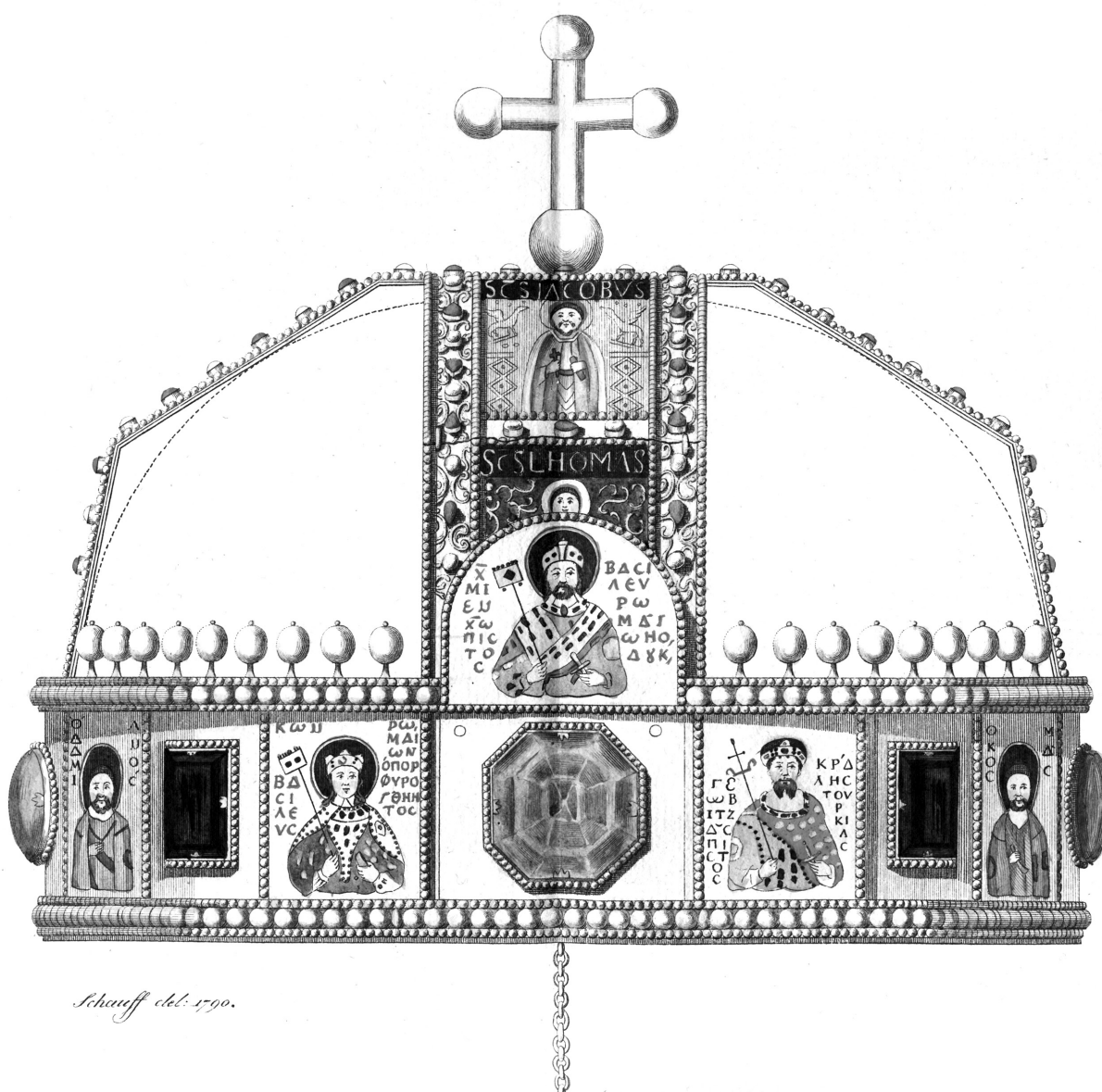
címűt Bécsben jelentette meg 1806-ban Anton Doll kiadásában.¹⁶ Ebben a legkiforrottabb munkájában a klasszicizmus helyes városépítő érzéke szólal meg, amikor a házsorokat nagy egységként felfogva, megköveteli, hogy az egyes épületek kiképzésénél a szomszédos épületekre is tekintettel legyünk (1. kép).¹⁷

Schauffot az építészet elmélete foglalkoztatta, gyakorlatát pedig közvetítenie kellett sikeres tanári pályafutása alatt. Annak azonban nincs nyoma, hogy építészként valamely terve megvalósult volna. Pályamunkát készített a pozsonyi Normalschule új épülete számára,¹⁸ a pozsonyi városi levéltár pedig őrzi egy diadalkapu-szerű építmény rajzát, amelyen

ez a magyaros oszloprend szerepel. Ennek szerzője maga Schauff, és minden valószínűség szerint rajziskolai mintarajz, nem pedig konkrét épületterv.¹⁹

Schauff mint rajzoló és rézmetsző eddig nem került a kutatás látóterébe. A következőkben rajzolóirézmetszői munkásságát könyvkiadói tevékenységével összefüggésben vizsgáljuk.

Az 1790-es év különösen inspiratív volt Schauff számára. Mint képzőművész különösen foglalkoztatták a II. Lipót magyar királlyá koronázásával kapcsolatos ünnepség-sorozat előkészületei, illetve a koronázás mint látványosság. Erről tanúskodik a fent említett, oszloprendekről szóló könyve, amelyet a királynak és a magyar nemzetnek ajánlott a

3. A Szentkorona hátoldala. Jelölve: „Schauff del.”
Színezett rézmetszet Johann Nep. Schauff: *Die Feyerlichkeiten bey der Krönung...* című művéhez (Presburg 1790)

koronázás napjának alkalmából. Ugyanebben az évben reprezentatív külsejű könyvet írt és jelentetett meg *Die Feyerlichkeiten bey der Krönung...* címmel.²⁰ A többségükben színezett rézmetszetek II. Lipót arcképét, a Szentkorona rajzát két nézetből, a városi gárda különböző díszruhás alakulatait, a koronázás alkalmából vert emlékérmeket és Pozsony látképét ábrázolják. Közülük az első hármat Schauff jelölte is, de bizonyosra vehető, hogy nemcsak a könyv német nyelvű szövege, a könyv kiadása, hanem az összes rézmetszet az ő keze munkája (2–3. kép).

Érdekes és szokatlan a kötet végén az a személyes megjegyzése, amelyet Nachschrift felirattal kö-

zöl, és amelyben kifejezi hitvallását, hogy tudniillik a kiadók és nyomdászok felelőssége mindenről híven tájékoztatni. Schauff leírja, hogy a koronázási ünnepélyt követően ki volt állítva megtekintésre a Szentkorona és a többi klenódium, amelyeket különös figyelemmel megsejmelélt, pontosan lemásolta a koronán található feliratokat, összevetette a Budán készült ábrázolással, és annak hibáit kijavította. Mindössze a gyöngyök számát nem tudta ellenőrizni, és az ékköveket sem tudta teljességgel azonosítani.²¹ Ugyanitt érthetetlennek találja, hogy amikor Bécsből Budára szállították a koronát – és ott is alkalom volt megtekinteni –, nem tudtak jobb ábrázolást készíteni. Szerinte ugyanis (az általa név

szerint nem említett rajzoló) rajza vázlatos, pontatlan és maga a metszet is gyenge kivitelű.

Mindezek után érdekes Kazinczy Ferenc megjegyzéseit olvasni Schauff fenti koronaábrázolásáról.²² I. Ferenc magyar királlyá koronázására 1792-ben került sor Budán, vagyis két évvel II. Lipót pozsonyi koronázása után. Ekkor Kazinczynak alkalma volt a megtekintésre kiállított koronát egészen közről szemlélni, sőt, néha a koronaörök éberségét kijátszva, meg is tudta érinteni. Amint Veszprémy Istvánnak írja, „író olmot vettem a Schauff munkája mellé, az abba siklott hibák kijegyzésére... és némely igazításokat tettem Schauff rajzolatján”. Ugyanakkor a korona keresztbroncsának leírásánál megjegyzi, hogy „az egyik ágot erőszakos nyomás-é vagy véletlen eset, ketté törte, úgy hogy az mostan dróttal vagyon öszve szorítva. Igen helyesen lehet látni ezt a’ megpattanást a’ Schauff rajzolatján”.

A kor szokása szerint metszeteit önálló lapok formájában is terjesztette műkereskedésében. Anzeige – Nuncium című német–latin nyelvű híradása²³ egyben arra is rávilágít, hogy nem véletlenül jelent meg éppen a koronázás évében a nemzeti oszloprendeokről szóló könyve. Azt az oltárra helyezett magyar címert és a szentkoronát ábrázoló, a könyvben címlap-előzékként felhasznált metszetet is a koronázás kapcsán készült más metszettekkel együtt hirdette és árulta. Nemcsak saját pozsonyi műkereskedésében, hanem a nevezetes bécsi Artaria cégnél is kapható volt (4. kép).

A magyarországi könyvészet Schauffot mint kiadót és könyvnyomdászt (nyomdatulajdonost) tartja számon annak a 114 általa kiadott, illetve ki nyomtatott könyvének alapján, amelyek neve alatt Pozsonyban 1786 és 1801 között megjelentek. Rézmetszetek készítésével és árusításával azóta foglalkozott, hogy Pozsonyban meglepedett, üzlete a Schauffische Kunsthandlung volt. Kiadóként először 1786-ban tűnik fel a neve, majd 1790-ben művészeti íróként is megjelenik. Majd 1793-tól önálló nyomdát létesített, és ettől kezdve 1801-ig sorra jelentek meg nyomdájának termékei (5. kép).

Azt a nyomdát, amelyet Schauff 1793-ban megvásárolt, eredetileg Anton Löwe pozsonyi könyvkereskedő alapította. 1783-ban nyitotta meg nyomdáját a Klarissza utca (ma Klariská) 5. szám alatt,²⁴ majd 1790-ben eladta Anton Michael Oderlitzkynek, aki pedig 1792-ben továbbadta Langguthnak. Az ő váratlan halála után vásárolta meg Schauff 3000 forintért. Ez a pozsonyi Landerer, Patzkó vagy Weber nyomdához képest kisebb műhely azonban igényes felszerelésével színvonalas nyomdai munkát végzett, és rézmetszetek nyomtatására is alkalmas volt. Betűkészletéről és általában felszereléséről képet kapunk az Oderlitzky által 1792-ben kiadott betű-

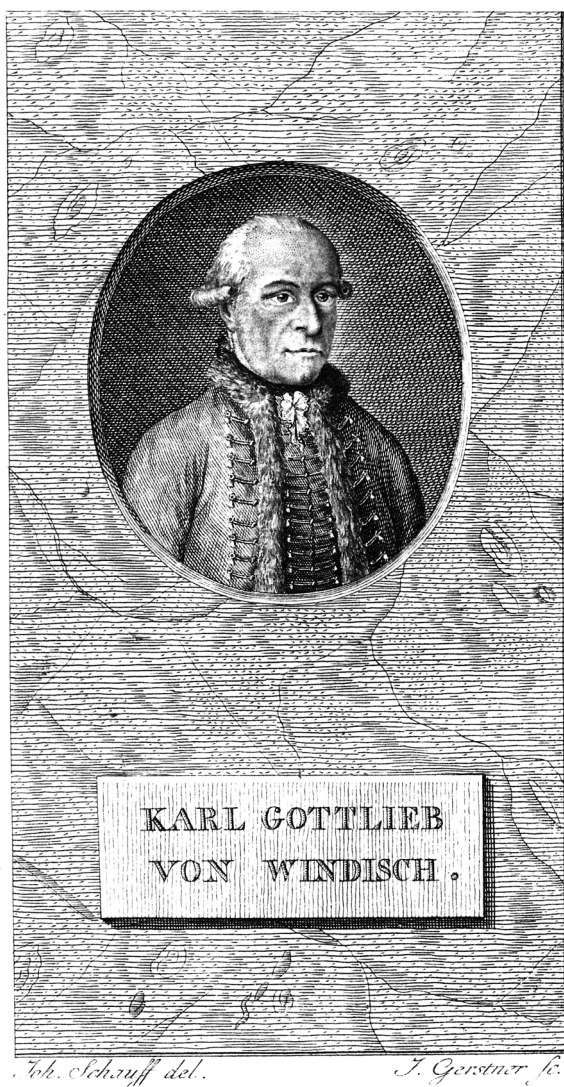
Vorstellung der drey göttlichen Personen

Zu finden bey Schauff in Presburg

4. Szentháromság. Jelölve: „Zu finden bey Schauff in Presburg.”
Címlap-előzők az *Andachtsübungen* c. imádságoskönyvhöz
(Presburg 1794).

mintakönyvéből (Specimen characterum). Minden bizonnyal összefüggés van a betűmintakönyv megjelentetése és Oderlitzky eladási szándéka között: a betűmintakönyv alkalmas volt arra, hogy az érdeklődőknek a nyomda betű- és díszállományát bemutassa. Schauff azonban már korábban is ismerte az Oderlitzky-nyomdát, hiszen saját, 1790-ben megjelent, már említett, nemzeti oszloprendeokről szóló könyvét vele nyomtattatta. A pozsonyi nyomdák és kiadók közül így elsősorban Anton Oderlitzkyvel volt kapcsolatban, az ő egyik kiadványához egy II. Ferdinánd feszületét ábrázoló címlap-előzőket metszett.²⁵ De együttműködött a Weber–Korabinsky kiadó párossal is, amint Johann Felbigernek a vilálmárhárító szerepéről írt könyve bizonyítja.²⁶

Schauff kiadványait áttekintve néhány jellemző formai tulajdonságot állapíthatunk meg. Könyveinek formátuma legtöbbször nyolcadrét, vagy annál is kisebb: 12-rét, 16-rét, sőt miniatűr könyvek is akadnak köztük. Csak elvétve találunk negyedréti alakú kiadványt, mint például az évente megjele-

5. Karl Gottlieb von Windisch portréja a *Neues Ungrisches Magazin* első kötetéhez (Pressburg-Wien 1791)
Jelölve: „Joh. Schauuff del.” „J. Gerstner sc.”

nő Neuer Krackauer Schreibkalender-t, amelyet azonban még elődétől, Oderlitzkytól örökölt, és a formátummal, szerkezettel együtt átvette a címlapot díszítő, csillagászt ábrázoló fametszetet is. Egyébként különösen kedvelte az almanach-formátumot (Musenalmanach). Említett miniatűr könyveinek, a szív-naptár (Herzerl-Kalender) kötetekinek fametszetű, szívet ábrázoló illusztrációi valószínűleg elejétől végéig mind saját alkotásai.²⁷ Ezek közül ugyanis egyik sem származik elődjétől, Oderlitzkytól, és maga Schauuff sem használta más kiadványaiban. Ugyanez vonatkozik egy másik saját kiadásában megjelent könyvére, Martin Luther Enchiridionjának színezett fametszeteire: a huszonöt, négyzet alakú, színezett fametszet az Ó- és Újszövetségből vett jeleneteket ábrázol. A rézmetszetek

változatos felhasználási területének egy példájára Papp Júlia is kitért, amikor bemutatta a bécsi Joseph von Hormayr Taschenbuchjának rézmetszetes borítóját.²⁸ Ennek az 1812-ben Bécsben készült borítónak pozsonyi, 1800-ból való párja díszíti az Almanach einiger Freunde ungerischer Musen című kis kötetet, bizonyára Schauuff saját metszeteivel (6. kép).²⁹

Tudomásunk szerint a számos kisebb-nagyobb pozsonyi nyomda és kiadó közül Johann Schauuff volt az egyetlen, aki az 1780–1790-es években zeneművek kiadásával foglalkozott. Miután zenei és művészeti kiadócéget alapított, 1785-ben utcai üzletet nyitott a Schneeweissgässleinben (az utca neve ma Bielá), amely az első pozsonyi könyv- és műkereskedés.³⁰ A kottákat a korabeli gyakorlat szerint rézlemezről sokszorosították. Egy-egy zeneműhöz 10–14, többszólamú műveknél néha 40–50 egyedi rézlemez is kellett metszeni, amelyek mind Schauuff keze munkái.³¹ Ezzel a technikával sokkal művészebb hatást, nagyobb pontosságot lehetett elérni, mint a szedés-nyomásos eljárással (amikor a hangjegyeket a nyomdabetűkhöz hasonlóan szedték). A gyülekezeti énekeskönyvek, zsoltárkiadások azonban továbbra is ezzel az olcsóbb, szedés-nyomásos kottanyomtatási eljárással készültek.

A zenetudományi irodalom Pozsonyból ismeri a legkorábbi magyarországi zeneműkiadást, ez azonban csak Pozsony megjelöléssel, de kiadó vagy metsző megnevezése nélkül jelent meg.³² Az évszám is csak kikövetkeztethető, minthogy a mű Mária Terézia 1780. évi halálára íródott. A zongorára írt darab szerzője Anton Zimmermann.³³ Bár Johann Schauuffon kívül nem ismerünk más zeneművek közreadásával foglalkozó pozsonyi kiadót vagy rézmetszőt, az 1780-as év Schauuff zeneműkiadói munkásságához képest túl korai időpont. Ebben az évben kapta meg rajziskolai kinevezését, és legkorábbi, datált zeneműkiadása 1791-ből való. (Ma ismert zenemű-nyomtatványainak többsége év megjelölése nélküli.) Kérdés tehát, hogy Schauuffnak tulajdonítható-e ennek a korai zeneműnek kiadása, a hangjegyek rézbemetszése?

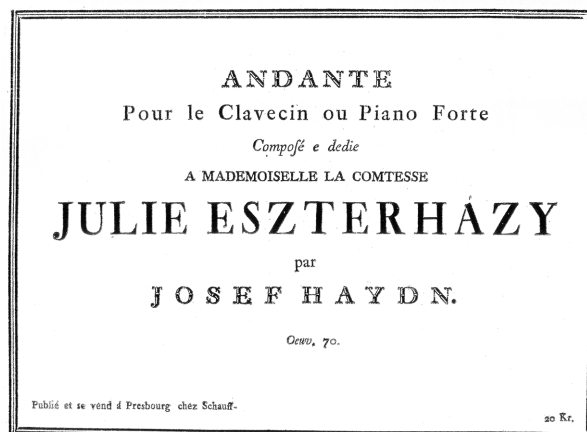
Jelenleg nyolc saját kiadásában, rézbe metszett dallammal megjelent zenemű-nyomtatványát ismerjük, köztük Joseph Haydn, Johann Albrechtsberger, Henrik Klein és Karl Rigler műveit. Rigler Schauuff kollégája volt a pozsonyi normáliskolában, ahol zenét tanított (öffentlichen Tonlehrer): a zongoraoktatással kapcsolatos mindkét ma ismert kottája is. Henrik Klein magát olaszul „publico professore di musica in Presburg” néven nevezte. Albrechtsberger III. Quartetti című, négy szólamra írt művét gróf Batthyány Fülöpnek ajánlotta, Joseph Haydn Andante pour le clavecin című művét Esterházy Júlia grófnőnek (7. kép).

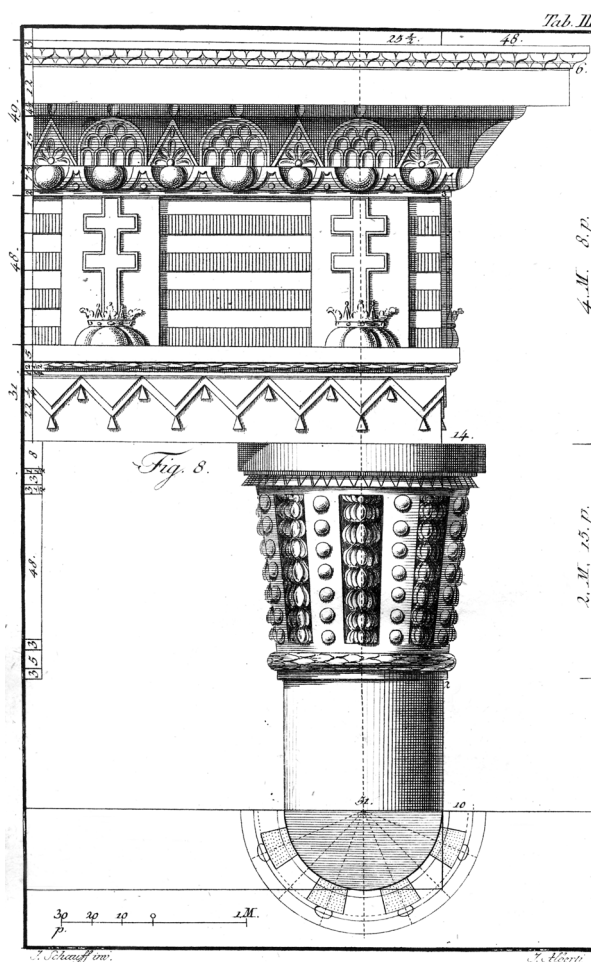
6. Egy lap az Enchiridion színezett fametszetével (Pozsony 1792)

Schauff, amint láttuk, 1779 óta jelen volt Pozsony kulturális és művészeti életében, de részben akadémiai tanulmányainak köszönhetően, részben a földrajzi közelség miatt több bécsi művésszel, könyvkiadóval is kapcsolatban volt. A következőkben ezeket próbáljuk meg számba venni. Hadaly Károly hidrotechnikai munkáját a bécsi D. Hartl kiadóval együttműködve jelentette meg.³⁴ Utolsó saját, ugyancsak építészeti témájú munkáját, a Grundbegriffe zur schönen Baukunst... címűt Bécsben jelentette meg 1806-ban Anton Doll kiadásában.³⁵ A Doll-testvéreknek korábban Pozsonyban volt könyvkereskedésük, Schauff tehát onnan is ismerhette. Meglehet, hogy ennek a művének pesti kiadása is volt ugyanebből az évből, de mindeddig ennek példányára nem sikerült ráakadni.³⁶ Anton Doll egyébként bécsi kiadóként számos megbízást adott a Schauffnál valamivel fiatalabb, ugyancsak pozsonyi származású, de Bécsben élő Blaschke János rézmetszőnek.³⁷

Legszorosabbnak az Ignaz Albertivel való együttműködése látszik. A Theorie der Seulenordnungen című, nemzeti oszloprendekről írt könyvéhez hasonlóan az ugyancsak 1790-ben írt, és a koronázással kapcsolatos ünnepségekről szóló Die Feyerlichkeiten... című könyve is megjegyzi a címlapon, hogy Pozsonyban az ő könyvkereskedésében és Bécsben Ignaz Albertinél kapható. A Karl Gottlieb Windisch által szerkesztett Neues ungrisches Magazin Schauff ugyancsak Albertivel közösen adta ki, és Pozsonyban és Bécsben egyaránt terjesztették. Albertivel való együttműködésére azért érdemes kitérni, mert Schauffnak a vele közösen kiadott és terjesztett kiadványai így a bécsi könyvpiacra is megjelentek. Bizonyos fókig Schauff pályája párhuzamosan futott Albertiéval, amennyiben szokatlan módon egyikük sem könyvkereskedőből lett nyomdatulajdonos, hanem rézmetszőként került a könyvkiadók-nyomdászok közé, továbbá mindketten foglalkoztak zeneművek kiadásával.

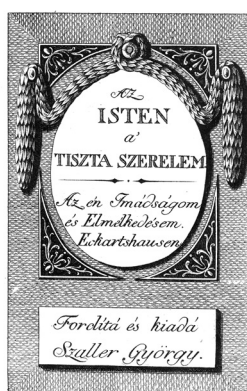
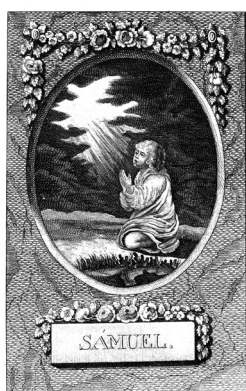

7. Joseph Haydn: Andante című zeneművének címlapja (Presbourg é. n., chez Schauff)

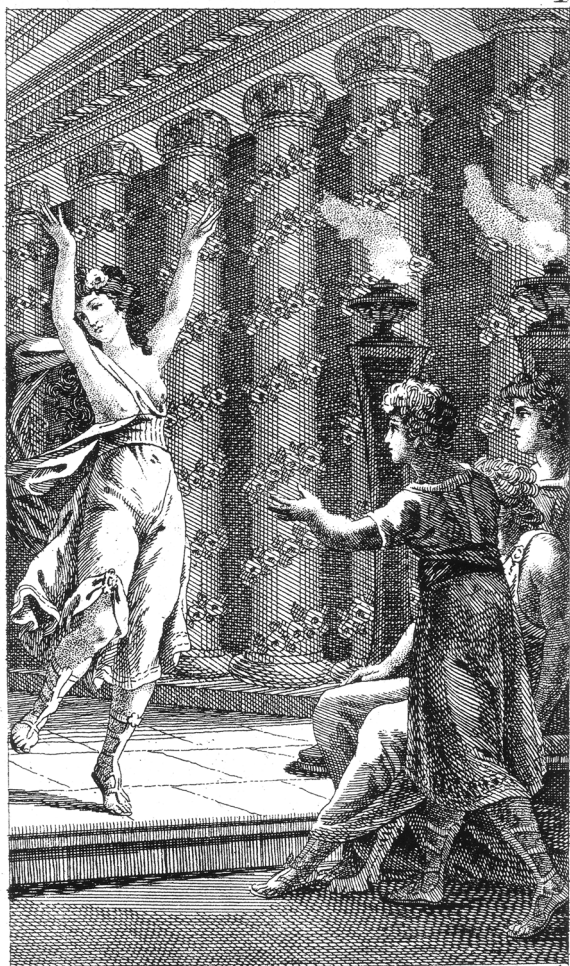

8. Huszárcsákót mintázó oszlopfő és magyar címerrel díszített párkány. Jelölve: „I. Schauff inv.” „I. Alberti sc.” Illusztráció Johann Nep. Schauff: Theorie der Säulenordnungen ... című művéhez (Presburg 1790)

Alberti – ugyancsak Schmutzer-tanítvány – nemcsak rajzoló, rézmetsző volt, hanem részben 1783-tól Johann Ernst Mansfelddel, részben önállóan több

9. Karl Eckartshausen: Az Isten a' tiszta szerelem.
Ford.: Szaller György (Pozsony, 1796)
Címlap és címlap-előzők. Jelölve: „J. Weinmann Posonij”

Raiz: Kininger Betsben, Rézre meczett Schauuff Posonyban

— Oh CIANE! is Lason
10. Illusztráció L. F. Bilderbeck Ciane vagy-is szeretse játékja
(Pozsony 1794) című művéhez. Jelölve: „Raiz: Kininger
Betsben” „Rézre meczett Schauuff Posonyban”

művészt foglalkoztató réznyomó-műhely tulajdonosa is, egyúttal könyvkereskedő és nyomdatulajdonos is. Szabadkőműves, a „Zur neugekrönten Hoffnung” páholy tagja, innen származik ismeretése Mozarttal. Ő nyomtatta Mozart Varázsfuvalájának első librettóját (1791) saját rézmetszeteivel. Főleg térképeket készített és botanikai művekhez illusztrációkat.³⁸ Majd 1789-ben nyomdát nyitott hozzá tartozó könyvkereskedéssel, és hamarosan tizenhat személyt alkalmazott. Különösen szép betűanyaga volt, amellyel latin és itáliai klasszikusokat adott ki, részben rézmetszetekkel díszítve. Az osztrák klasszicista könyvművészet egyik első képviselőjeként tartják számon³⁹

Alberti nemcsak kiadóként, hanem rajzolóként, illetve rézmetszőként is közreműködött Schauuff oszloprendeokről írt könyvében, ahol a III. táblán, a 21. lap magyarázata szerint magyar nemzeti oszloprend látható (Eine ungarische Nationalsaulenordnung). A rajzoló Schauuff, a metsző Alberti volt (8. kép).

Az oszlopfő huszárcsákót mintáz. A parkányon ismétlődő magyar címer-elem: kettős kereszt hármas halmon. Ugyanehhez a könyvhöz a címlap-előzőket Schauuff elgondolása alapján Christian Sambach rajzolta, és a bécsi Clemens Kohl metszette. A kép a magyar címet ábrázolja koszorúban, oldalt az emelvényre helyezett koronázási jelvények – másik oldalon díszes lótarak, kard és huszárcsákó. A címer fölött a Szentkorona lebeg, amelyet két angyal tart (9. kép).

Schauuff egy másik kiadványában, Hadaly Károly már említett vízmérnöki munkájában mindkét szemléltető ábrát a folyók sodráról a szerző rajzolta (a második táblán csak C. H. névbetűkkel jelölve), de az első táblán a metsző is meg van nevezve: Marcus Weinmann bécsi származású pozsonyi művész személyében.⁴⁰ „J. Weinmann Posonij” jelöléssel jelent meg Schauuffnál Karl Eckartshausen Az Isten a' tiszta szerelem című elmélkedésének címlap-előzőke: a rózsakoszorúval körülvelt medalionban térdelő, imádkozó alak az égből sugárzó fény felé fordulva. Alatta táblán a Sámuel szó.⁴¹ Három klasszicizáló ízlésű rézmetszetű illusztrációt rajzolt Vinzenz Georg Kininger bécsi rajzoló Schauuff egy másik kiadványához, a Ciane című érzelmes regényhez, metszője mindháromnak Schauuff (1794). Karl Gottlieb von Windisch folyóiratának 1791-es évfolyamához címlap-előzőként Windisch portréját kötötték, amelyet Schauuff rajzolt és Joseph Gerstner metszett rézbe (10. kép).⁴²

Eddig nem került sor Johann Schauuff saját metszeteinek regisztrálására. Pataky Dénes a magyar rézmetszés történetéről írva Schauuffnak csak egyetlen metszetét említi,⁴³ és cím nélkül közli, hogy egy

magyar oszloprendekről írt munkájában metszetek is vannak. Az alábbiakban számba vesszük az általa vagy a „Schauffische Kunsthandlung” néven jelzett rézmetszeteket, továbbá azokat a neki tulajdonítható rézmetszet illusztrációkat, amelyek saját kiadásában, saját nyomdájában, ill. saját szerzői neve alatt jelentek meg. Jegyzéküket a Függelékben közöljük.

A Schauff-nyomda munkásságában, a megjelent könyvek számában már 1800-ban erős csökkenést tapasztalni, amelynek okát pontosan nem tudni. Így nem lehetett váratlan, hogy 1802-ben Schauff eladásra kínálta nyomdáját és réznyomó műhelyét. Schaufftól Belnay György Alajos, a pozsonyi királyi jogakadémia professzora⁴⁴ vette meg 1802. március 1-jén 3300 aranyért. A Belnay-nyomda egyik első kiadványa lehetett a régi tulajdonos német nyelvű üdvözlő-vers gyűjteménye az 1802. évi ország-

gyűlés alkalmából. Ezen a szerző magát Nepomuk Schauff-ként jelöli.⁴⁵ Minthogy az új tulajdonos nem volt szakember, így a nyomda ügyeit Gottfried Lindau faktor intézte. A sikeresen működő nyomda hamarosan kinőtte a Klarissza utcai helységet, és az Apácapálya (ma Panenska ul.) 17. sz. alatt nagyobb műhelyt létesítettek.⁴⁶

Johann Schauff szerteágazó, de a művészetekkel több vonatkozásban is érintkező munkássága révén arra is kísérletet tettünk, hogy azt a kapcsolati hálózatot érzékeltessük, amelyben mint könyvkiadó, nyomdatulajdonos, zeneműkiadó aktív szerepet játszott. Nem számíthatjuk a rajzművészet vagy rézmetszés nagy alkotói közé, de korának eszmé-áramlatait termékenyen hasznosította: munkái a nemzeti tudatnak és hagyománynak, és egyidejűleg a korai klasszicizmusnak is emlékezetre érdemes kordokumentumai.

FÜGGELÉK⁴⁷

Metszetek

1. Pozsony városának rész-alaprajza

Térképmelléklet [Felbiger, Johann Ignaz:] Wie weit gewähren wohl Gewitterableiter Sicherheit für umstehende Gebäude? (Pressburg 1786, verlegt von der Schauffischen Kunsthandlung, und in Kommission bei Weber und Korabinsky) c. művéhez. Felirata: „I. Ein Theil des geometrischen Plans der Stadt Presburg”

Rézmetszet (180 × 220 mm), jelöletlen.

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 296.054

2. A pozsonyi vár alaprajza

Térképmelléklet [Felbiger, Johann Ignaz:] Wie weit gewähren wohl Gewitterableiter Sicherheit für umstehende Gebäude? (Pressburg 1786, verlegt von der Schauffischen Kunsthandlung, und in Kommission bei Weber und Korabinsky) c. művéhez.

Felirata: „II. Grundriss des mit Mauern eingefasten Berges auf dem das königliche Schloss bey Presburg erbauet ist mit der Lage der Gewitterableiter und dem Ort wo am 24. Aug. 1786. ein Wetterstrahl einschlug”

Rézmetszet (180 × 180 mm), jelöletlen.

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 296.054 és ST 66 TR 441

3. Magyar címer és a koronázási jelvények

Címlapelőzék Johann Nep. Schauff: Theorie der Säulenordnungen sammt einer ungarischen Nationalsäulenordnung. Dem Könige und der Nation

gewidmet, am Tage der Krönung in Preßburg 1790 (Preßburg 1790, kolofon: Preßburg, gedruckt bey Anton Oderlitzky 1790). c. saját művéhez. Magyar címer és a Szentkorona emelvényre helyezve. A címer fölött a Szentkorona lebeg, amelyet két angyal tart. Az emelvény egyik oldalán a koronázási jelvények, másik oldalán kard, huszárcsákó és díszes lótakaró. Aláírás: „König VnD staenDe bestaettlgen nVn aVf eWlg Des königreiChs Vngarn VraLte reChte. Presburg den 15ten November.”

Rézmetszet (185 × 105 mm), jelölve: „Joh. Schauff inv. Ch. Sambach del. Cl. Kohl sc. V[ienne] Zuffinden im Schauffischen Verlag in Presburg”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 276.222

Megjegyzés: Bibó és Kelényi (19. jegyzetben) i. m. 56–62.

4. Oszlopok párkánnal

Illusztráció Johann Nep. Schauff: Theorie der Säulenordnungen sammt einer ungarischen Nationalsäulenordnung (Preßburg 1790, gedruckt bey Anton Oderlitzky) c. művéhez, p. 10. Tab. I., Fig. 1–2. Rézmetszet (170 × 105 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 276.222

Megjegyzés: Bibó és Kelényi (19. jegyzetben) i. m. 56–62.

5. Oszloprendek párkánnal

Illusztráció, Johann Nep. Schauff: Theorie der Säulenordnungen sammt einer ungarischen Nationalsäulenordnung (Preßburg 1790, gedruckt bey

Anton Oderlitzky) c. művéhez, Tab. II. Vorstellung der 5 Haupt-Verhältnisse in natürlicher Bauart: Fig. 3.: Das veste Verhältniss, Fig. 4.: Das starke Verhältniss, Fig. 5.: Das edle Verhältniss, Fig. 6.: Das schöne Verhältniss, Fig. 7.: Das zarte Verhältniss.

Rézmetszet (170 × 175 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 276.222

Megjegyzés: Bibó és Kelényi (19. jegyzetben) i. m. 56–62.

6. Huszárcsákót mintázó oszlopfő

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Theorie der Säulenordnungen sammt einer ungarischen Nationalsäulenordnung (Preßburg 1790, gedruckt bey Anton Oderlitzky) c. művéhez, Tab. III., Fig. 8.

Rézmetszet (170 × 110 mm), jelölve: „I. Schauuff inv.” „I. Alberti sc.”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 276.222

Megjegyzés: Bibó és Kelényi (19. jegyzetben) i. m. 56–62.

7. Oszloplábazatok

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Theorie der Säulenordnungen sammt einer ungarischen Nationalsäulenordnung (Preßburg 1790, gedruckt bey Anton Oderlitzky) c. művéhez, Tab. IV. Fig. 9, 10.

Rézmetszet (165 × 105 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 276.222

Megjegyzés: Bibó és Kelényi (19. jegyzetben) i. m. 56–62.

8. II. Lipót rézmetszetű mellképe

Címlap-előzők Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauuffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művéhez. II. Lipót félalakos képe medalionban, háttérben drapéria, előtte párkányon nyugvó jobb kezében levél. Mellén a Szent István rend, nyakában az aranygyapjas rend jelvénye.

Aláírás: „Kalser Leopold Der zWeyte Vngarns Könlg, eIn Welse HerrsChendDer Vater seIner Völker.”

Rézmetszet (210 × 175 mm), jelölve: „Schauuff”.

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

9. A Szentkorona előoldala a trónoló Krisztussal

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-

apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauuffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művéhez.

Színezett rézmetszet (235 × 310 mm), jelölve: „Schauuff del.”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

Megjegyzés: Kazinczy (22. jegyzetben) i. m. II. 320, 323

10. A Szentkorona hátoldala a bizánci császárok képével

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauuffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művéhez.

Színezett rézmetszet (235 × 310 mm), jelölve: „Schauuff del.”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

Megjegyzés: Kazinczy (22. jegyzetben) i. m. II. 320, 323

11. Pozsony látképe

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauuffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művéhez.

Felirata: „Die Königliche freye Krönungstadt Pressburg”

Színezett rézmetszet (180 × 280 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

12. Emlékérmek

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauuffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művéhez.

A koronázás alkalmából kiadott emlékpénz rajza II. Lipót képével, előlap és hátlap. Külön emlékérmek a koronázáson vendégként jelen lévő Mária Karolina, Lipót húga és férje IV. Ferdinánd szicíliai király képével.

Rézmetszet (180 × 125 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

13. Die bürgerliche Avant-Garde

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művének 120. lapjához.

Színezett rézmetszet (200 × 150 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

14. Das bürgerliche Schützen-Chor

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művének 121. lapjához.

Aláírás: „Bürgerliches Schützenkor in Presburg, vom Jahre 1790.“

Színezett rézmetszet (200 × 150 mm), jelöletlen

Lelőhely: OSZK, 221.076

15. Die erste ungarische Bürger-Kompagnie

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művének 124. lapjához.

Színezett rézmetszet (200 × 150 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

16. Die erste deutsche Bürger-Kompagnie

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művének 127. lapjához.

Színezett rézmetszet (200 × 150 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

17. Die zweite deutsche Bürger-Kompagnie

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-

apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művének 132. lapjához.

Színezett rézmetszet (200 × 150 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

18. Die zweite ungarische Bürger-Kompagnie.

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művének 136. lapjához.

Színezett rézmetszet (200 × 150 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

19. Deutsche Kompagnie der Bürger des königlichen Schloßgrundes

Illusztráció Johann Nep. Schauuff: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Majestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. (Im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien) c. művének 142. lapjához.

Színezett rézmetszet (200 × 150 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 221.076

20. II. Ferdinánd feszülete

Címlap-előszó az „Andachten eines Christen“ c. műhöz (Preßburg 1791, gedruckt u. verlegt bey Anton Oderlitzky).

Felirata: Krucifix des Kaisers Ferdinand II.

Rézmetszet (105 × 70 mm), jelölve: „zu finden in der Schauffischen Kunsthandlung in Presburg“

Lelőhely: Martin, Slovenská Národná knižnica, Ba Kp 12.384s

21. Karl Gottlieb von Windisch portréja

Címlap-előszó a „Neues Ungarisches Magazin“ első kötetéhez (Presburg, im Verlage der Schauffischen Kunsthandlung und bey Ignaz Alberti in Wien 1791). Windisch portréja alatt tábla felirattal: „Karl Gottlieb von Windisch.“

Rézmetszet (128 × 75 mm), jelölve: „Joh. Schauuff del.“ „I. Gerstner sc.“

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 32.889

Megjegyzés: Pataky (4. jegyzetben) i. m. 130

22. Szentháromság

Címlap-előzők Johann Nep. Schauff: Andachts-übungen zum Gebrauche der katholischen Christen bey dem täglichen und besondern Gottes dienst. (Neu verbessert und gedruckt in Preßburg von Johann Nepomuck Schauff 1794) c. művéhez. Felhőn lebegő földgolyó, a földrészek rajzával, mellette Jézus a kereszttel, az Atyaisten jogarral, fölöttük háromszögletű sugárkoszorúban a Szentháromság galambja.

Aláírás: „Vorstellung der drey göttlichen Personen” Rézmetszet (150 × 90 mm), jelölve: „Zu finden bey Schauff in Presburg”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Mor 5069i

23. Táncoló női alak

Illusztráció Bilderbeck, Ludwig Franz Ciane vagyis szerentse játékja (Posonyban 1794, Schauff János betűível) c. németből magyarra fordított művéhez.

Aláírás: „Oh, Ciane!”

Rézmetszet (125 × 70 mm)

Jelölve: „Raiz: Kininger Betsben” „Rézre meczett Schauff Posonyban”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 224.598

24. Női alak, előtte térdelő ifjúval

Illusztráció Ludwig Franz Bilderbeck: Ciane vagyis szerentse játékja (Posonyban 1794, Schauff János betűível) c. németből magyarra fordított művéhez.

Aláírás: „Engedgy meg, Ciane!”

Rézmetszet (125 × 70 mm), jelölve: „Raiz: Kininger Betsben” „Schauff”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 224.598

25. Női alak és időse szakállas férfi, háttérben kőszarkofág

Illusztráció Ludwig Franz Bilderbeck: Ciane vagyis szerentse játékja (Posonyban 1794, Schauff János betűível) c. németből magyarra fordított művéhez.

Aláírás: „Én édes Atyám!”

Rézmetszet (125 × 70 mm), jelölve: [Raiz Kininger Betsben] alig kivehető, „Schauff”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 224.598

26. Magyar címer a Szentkoronával

Címlap-vignetta Johann Fleischhacker: Institutiones juris Hungarici praemissis ejusdem historia ac prolegomenis tres in libros divisae. (Posonii, typis Ioannis Nep. Schauff 1795) c. műhöz. Magyar címer díszes pajzsban, fölött lebegő szentkoronával, amelyet két angyal tart.

Rézmetszet (85 × 102 mm), jelölve: „Schauff sculp. Posonii”

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 288.117

Irodalom: Pataky (4. jegyzetben) i. m. 217

27. Magyarország térképe

G. Szaller: Magyarország... c. könyvéhez (Posony 1796, Schauff). Felirata: „Magyar ország elosztva vármegyékre, mellyeknek neveit a’ hasonló nevű helységek, város viselik, hol melléjük íratlak”.

Rézmetszet (200 × 272 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 216.379

28. Koszorú babér- és tölgyleveléből

Címlap-előzők Johann Karl Lübeck: Almanach einiger Freunde ungerischer Musen für das Jahr 1800. Hrsg. von -- - (Preßburg bei Johann Nep Schauff.) c. könyvéhez.

Rézmetszet (98 × 56 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, P 3372/1800

29. Virágkosár díszes keretben

Elülső borító Johann Karl Lübeck: Almanach einiger Freunde ungerischer Musen für das Jahr 1800. Hrsg. von -- - (Preßburg bei Johann Nep Schauff.) c. könyvéhez.

Rézmetszet (116 × 86 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, P 3372/1800

30. Bekötött szemű, táncoló angyal fáklyával díszes keretben

Hátsó borító Johann Karl Lübeck: Almanach einiger Freunde ungerischer Musen für das Jahr 1800. Hrsg. von -- - (Preßburg bei Johann Nep Schauff.) c. könyvéhez. Az angyalt ábrázoló vignetta alatt évszám: 1800.

Rézmetszet (116 × 86 mm), jelöletlen

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, P 3372/1800

31. Klasszicista timpanonok

Illusztráció Johann Nep. Schauff: Grundbegriffe zur schönen Baukunst und schicklichen Anwendung der äusserlichen Verzierung an Gebäuden. (Wien 1806) c. művéhez: Fig. 1. Die halbe Länge des Gibels, 2. die Diagonallänge von der Simshöhe, 3. das Mittelverhältniss für die Gibelhöhe.

Rézmetszet (275 × 420 mm), jelöletlen

Lelőhely: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, 303.748-A

Zeneművek

1. Johann Georg Albrechtsberger: Op. 7. III. Quartetti per il violino primo, violino secondo, viola e basso. Composti da Giorgio -- -- Organista della Corte di Vienna Opera VII. dedicate alle sua Eccellenza il Conte Filippo Bathiany, dal um: Off: Dev: Servidore Giov. Schauff in Presburgo. é. n. Négy szólam külön füzetekben.

Lelőhely: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 29784-4 quart.

Megjegyzés: Mona (32. jegyzetben) i. m. 3166. tétel, általa „ante 1809” datálva, de ennél korábban készülhetett, mert Schauff 1805-ben elhagyta Pozsonyt.

2. Johann Gottfried Eckard: Romance avec VIII variations pour le Clavecin ou Piano-Forte composées par Mr Ekart. Dediées à Madame la Comtesse de Szápáry née comtesse de Csáky par Jean Schauff. No. I. 20. Publiées et se vendent chez Schauff à Presbourg et chez Alberti à Vienne.

Lelőhely: Dresden, Landesbibliothek, Mus. 3288/T/3
Megjegyzés: Weinmann (30. jegyzetben) i. m. 15. és Mona (32. jegyzetben) i. m. 3167. tétel, szerinte 1791–1794 közé datálható

3. Joseph Haydn: Sonate pour le Clavecin ou Piano forte, composé par -- -- dedié a Mademoiselle da Comtesse Marie-Anne Henkel. Oeuv. LXXII. Publié et se vend a Presbourg (1782) chez Schauff.

Lelőhely: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 39826 – 4quart

Megjegyzés: Mona (32. jegyzetben) i. m. 3164. tétel, 1794-re datálva

4. Joseph Haydn: Andante pour le clavecin ou piano forte composé e dedie a Mademoiselle la Comtesse Julie Eszterházy par -- -- . Oeuv. 70. Publié et se vend a Presbourg chez Schauff.

Lelőhely: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 50864-4 quart és Budapest, Zenetudományi Intézet

Megjegyzés: Mona (32. jegyzetben) i. m. 3168. tétel, év megjelölése nélkül, az Österreichische Nationalbibliothek katalógusa is év nélkül közli.

5. Klein Henrik: Six contre-dances pour le clavecin ou piano-forte composées par -- -- dedieés a Mademoiselle la Baronesse Fr-se Mayenberg par Jean Schauff. Publiées et se vendent chez Schauff a Presburg, et chez Alberti a Vienne.

Lelőhely: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 27250-4 quart

Megjegyzés: Weinmann (30. jegyzetben) i. m. 14–15. és Mona (32. jegyzetben) i. m. 3171. tétel, az 1791–1794 közötti évekre datálva, az Österreichische Nationalbibliothek katalógusa 1785 körüli időpont-ra datálja.

6. Klein Henrik: Fantasia per il forte piano. Op. 2. Presburgo é. n. Schauff.

Lelőhely: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Zeneműtár, Z 41.197.

Megjegyzés: Weinmann (30. jegyzetben) i. m. és Mona (32. jegyzetben) i. m. nem ismeri.

7. Franz Rigler: Anleitung zum Klavier für musikalische Lehrstunden von -- -- öffentlichen Tonlehrer der k. Hauptnationalschule zu Pressburg. Erster Theil. Zweite Auflage. Pressburg im Schauffischen Verlage 1791 und bey Ignatz Alberti in Wien.

Lelőhely: Wien, Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung, MS 37373-4 quart

Megjegyzés: Weinmann (30. jegyzetben) i. m. 14–15. és Mona (32. jegyzetben) i. m. 3170. tétel

8. Franz P. Rigler: Anleitung zum Klavier für musikalische Privatlehrstunden, von -- -- öffentlichen Tonlehrer der Hauptnationalschule zu Pressburg. I. Theil. 2. Aufl. Presburg 1797. gedruckt und verlegt bey Johann Nep. Schauff.

Lelőhely: Bratislava, Univerzitná knižnica, B VIII. 216

Megjegyzés: Weinmann (30. jegyzetben) i. m. és Mona (32. jegyzetben) i. m. nem ismeri

JEGYZETEK

1 A szerző kutatásait az NKFI-OTKA K 104231 program és a bécsi Collegium Hungaricum 2015. évi ösztöndíja támogatta.

2 Carl Friedrich Arnold von Lützow: Geschichte des Kais. Kön. Akademie der Bildenden Künste. Wien 1877, 36–46.

3 Cyriak Bodenstein: Hundert Jahre Kunstgeschichte Wiens 1788–1888. Wien 1888, 168.

4 Pataky Dénes: A magyar rézmetszés története. Budapest 1951, 216. című munkájában a Tudományos Gyűjtemény

1817. XI. 28. helyére hivatkozva említi azt az adatot, mintha Schauff 1793 és 1801 között Sopronban nyomdászként dolgozott volna. A megadott helyen azonban nincs szó Schauffról. Az ismeretlen eredetű adat mindenképpen téves, tekintve, hogy Schauff abban az időpontban megszakítás nélkül Pozsonyban működött.

5 Anna Petrová-Pleskotová: Bratislavský výtvarní umelci a umeleckí remeselníci 18. storočia. Ars IV. 1970, 209–241; Eva Kowalská: Zeichenunterricht nach den Schulreformen der Aufklärungszeit. In: Generationen, Interpretationen,

Konfrontationen. Zost. *Barbara Balažová*. Bratislava 2005, 195–203.

6 *Asner*, (Assner), Leopold címlapelőzékét készített a Ručni kancionalik (1777), Christophorus Cellarius: Latinitatis probatae (1777), Ján Tonsoris: Domowni kazatel (1778) és címlapvignettát a Zpráva a kunstu babskem (1778) c. pozsonyi könyvekhez.

7 Vitéz Imre főigazgató e tárgyban írt 1804. december 11-i levelét említi Veszélka (Verbényi) László: A soproni rajziskola története, 3. rész: A soproni rajziskola fénykora: Matuschek Mózes 1799–1821 (A Soproni Szemle kiadványai, 45. sz.) 1–13.

8 *Kowalská* (5. jegyzetben) i. m. 203. Azt azonban tévesen állítja, hogy Schauuff Váradon halt volna meg, mert Varasdon hunyt el.

9 *Vladimir Muljević*: Dvjestota obljetnica Požeškog učitelja Ivana Muljevića. Hrvatska revija 4. 2003.

10 Likovni prikazi Zagreba od 16. do 19. stoljeća. Muzej grada Zagreba 1978.

11 *Johann Nep. Schauuff*: Theorie der Säulenordnungen sammt einer ungarischen National-säulenordnung. Pressburg 1790. – *Bibó István*: A magyar építészeti szakirodalom kezdetei. (Építészeti szakkönyvek Magyarországon a XVIII. században.) In: Művészet és felvilágosodás. Művészettörténeti tanulmányok. Szerk. *Zádor Anna* – *Galavics Géza*. Budapest 1978, 60–63; Művészet Magyarországon 1780–1830. Katalógus. Szerk. *Szabolcsi Hedvig* – *Galavics Géza*. Magyar Nemzeti Galéria, Budapest 1980, 255–256 (234. sz., *Bibó István*)

12 Schauuff János tervezete 1790-ből egy magyar nemzeti oszloprendről. Ford. Ernszt Lajos. Budapest 1900. (Magyar műtörténeti adatok, 2.)

13 *Johann Nep. Schauuff*: Beiträge zur Kunstgeschichte Ungerns, amely Ludwig Schedius újságában, a Zeitschrift von und für Ungern zur Beförderung der vaterländischen Geschichte, Erdkunde und Literatur. 1804. évfolyamában jelent meg.

14 *Johann Schauuff*: Adalékok Magyarország jövőbeli művészettörténetéhez. 1804. (Beiträge zur Kunstgeschichte Ungerns). Ford., jegyz. *Galavics Géza*. In: A magyar művészettörténet-írás programjai. Válogatás két évszázad írásából. Szerk. *Marosi Ernő*. Budapest 1999, 9–14.

15 *Johann Nep. Schauuff*: Allgemeine Begriffe von Künsten und Künstlern angewendet auf die bildende Künste zur Beförderung nützlicher Thätigkeit und Bildung des Nationalgeschmacks című munkája nemcsak saját kiadásában jelent meg, hanem saját nyomdájában is: gedruckt mit eigenen Schriften.

16 *Johann Nep. Schauuff*: Grundbegriffe zur schönen Baukunst und schicklichen Anwendung der äusserlichen Verzierung an Gebäuden. Mit einer Kupferstich. Wien 1806, im Verlag bey Anton Doll.

17 *Zádor Anna* – *Rados Jenő*: A klasszicizmus építészete Magyarországon. Budapest 1943, 20–24.

18 *Kowalská* (5. jegyzetben) i. m. 202.

19 *Bibó István*: Johann Schauuff nemzeti oszloprend-terve 1790-ből. In: Sub Minervae nationis praesidio. Tanulmányok a nemzeti kultúra kérdésköréből Németh Lajos 60. születésnapjára. Budapest 1989, 62. és *Kelényi György*: A nemzeti stílus es tematika kérdései a 18. századi Magyarországon. Uo. 56–59.

20 *Johann Nep. Schauuff*: Die Feyerlichkeiten bey der Krönung seiner kaiserlich-königlich-apostolischen Ma-

jestät Leopold des Zweyten als König von Ungarn zu Pressburg den 15-ten November 1790. Im Zusammenhange beschrieben von Johann Nepomuk Schauuff ordentlichen Lehrer der Zeichenklasse an der königlichen Hauptnational-schule. Im Verlage der Schauuffischen Kunsthandlung in Preßburg auch zu haben bey Ignaz Alberti in Wien. – L. még: Művészet Magyarországon 1780–1830. Katalógus. (11. jegyzetben) i. m. 232. (185. sz., *Galavics Géza*)

21 *Schauuff* (20. jegyzetben) i. m. 47.

22 *Kazinczy Ferenc* levelezése, II. köt. 1790–1802. (Közreadja *Váczy János*) Budapest 1892, 320, 323.

23 Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kisnyomtatványtár, 1790, 4-rét.

24 *Juraj Ecker*: Bratislavské tlačiarne od druhej polovice 18. storočia do konca prvej svetovej vojny. Kniha '88. Martin 1989, 51–67. – Az Oderlitzky–Langguthiana-nyomdát – ahogy a korabeli iratok nevezik – Schauuff a Langguth-árváktól vásárolta meg, I. MOL C 58. Dep. Pupillare, 1793. F 45, 18.582 (1793. VIII. 5.) és 22.177 (1793. IX. 2.).

25 Andachten eines Christen c. műhöz (Preßburg 1791, gedruckt u. verlegt bey Anton Oderlitzky)

26 [*Johann Ignaz Felbiger*:] Wie weit gewähren wohl Gewitterableiter Sicherheit für umstehende Gebäude? (Pressburg 1786, verlegt von der Schauuffischen Kunsthandlung, und in Kommission bei Weber und Korabinsky)

27 1796-ra szóló kötete Allerneuester und getreuester Herzerl-Kalender címen jelent meg, 1797-re szóló kötete pedig a Der getreue Herzerl-Kalender címen.

28 *Papp Júlia*: Könyv és kép a 19. század elején: Blaschke János (1770–1833) illusztrációinak katalógusa, 1–2. kötet. Budapest 2013, 9–10.

29 *Johann Karl Lübeck*: Almanach einiger Freunde ungerischer Museen für das Jahr 1800 (Preßburg bei Johann Nep Schauuff.)

30 *Alexander Weinmann*: Magyar muzsika a bécsi zeneműpiacon 1770–1850. Kiegészítő közlemény. In: Magyar zenetörténeti tanulmányok. Szerk. *Bónis Ferenc*. Budapest 1973, 15. – Könyv- és műkereskedésének megnyitásáról az olvasók a Pressburger Zeitung 1785. szeptember 3-i számában olvashattak. L. erről *Pavercsik Ilona*: Zeitungen als Kommunikationsmedium des Buchhandels am Ende des 18. Jahrhunderts. In: Zur Medialisierung gesellschaftlicher Kommunikation in Österreich und Ungarn. Studien zur Presse im 18. und 19. Jahrhundert. Hrsg: *Norbert Bachleitner* – *Andrea Seidler*. Wien–Berlin 2007, 49–96.

31 Az általa kiadott zeneművek jegyzéke a Függlékben.

32 *Mona Ilona*: Magyar zeneműkiadók és tevékenységük 1774–1867. Budapest 1989, 13. (Műhelytanulmányok a magyar zenetörténethez, 11.)

33 *Anton Zimmerman*: Denis Klage auf dem Tod M[aria] Theresien für das Clavier. Pozsony helymegjelöléssel, nyomda neve nélkül. – L. erről *Mona* (30. jegyzetben) i. m. 3179. tételszám. Lelőhelye: Wien, Gesellschaft der Musikfreunde.

34 *Carolus Hadaly*: Elementa hydrotechniae. Ed. 3. Posonii 1794, typis Ioannis Nep. Schauuff. Prostant Pestini, Posonii et apud D. Hartl Viennae.

35 *Schauuff* (16. jegyzetben) i. m.

36 *Szinyei József*: Magyar írók élete és munkái. XII. köt. Budapest 1908, 333–334. szerint Pesten jelent meg

1806-ban. *Petrik Géza*: Magyarország bibliographiája 1712–1860. III. köt. Budapest 1891, 295. a kiadót is tudni véli, a pesti Hartleben személyében.

37 *Papp Júlia*: Illusztrátorok, írók és könyvkiadók – Blaschke János rézmetsző munkássága tükrében. Magyar Könyvszemle CXXIV. 2008, 141–169.

38 Saur Allgemeines Künstler-Lexikon, Bd. 2. München-Leipzig 1992, 84.

39 *Anton Durstmüller*: 500 Jahre Druck in Österreich. Bd. 1. Wien 1982, 267.

40 *Pataky* (4. jegyzetben) i. m. 242. Marcus Weinmannnak ezt a munkáját nem ismeri.

41 *Pataky* (4. jegyzetben) i. m. 242. felsorolja J. Weinmann Pozsonyban készült metszeteit, ezt azonban nem említi.

42 Neues Ungarisches Magazin oder Beyträge zur ungarischen Geschichte, Geographie, Naturwissenschaft und der dahin einschlagenden Litteratur. Hrsg. Karl Gottlieb Windisch. Mit ausgemalten u. schwarzen Kupfern. Wien – Pressburg, Im Verlage der Schaufischen Kunsthandlung in Preßburg und bey Ignaz Alberti in Wien

(6. Junius 1791). L. Pataky (4. jegyzetben) i. m. 130. közli Gerstnernek ezt a munkáját.

43 *Joannes Fleischhacker*: Institutiones regni című munkájának címlapját, a magyar címet és Szentkoronát ábrázoló rézmetszetű vignettát, Pataky (5. jegyzet) i. m. 216–217.

44 Belnay György Alajos (1765–1809)

45 *Nepomuck Schauuff*: Ein biederer Opfer der fröhlichen Feyer des glücklichen Tages den 6-ten des Brachmonats in Ehrfurcht geweiht im Jahre 1802 zu Presburg in Ungarn. (Pressburg 1802, Belnay) – Lelőhelye: Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, Kisnyomtatványtár, 1802, 4-rét.

46 *Ecker* (26. jegyzetben) i. m. 57–58.

47 A könyvekben található metszeteknél vagy a ma ismert egyetlen példány lelőhelyét tüntettük fel, vagy – több példány esetében – a legkönnyebben hozzáférhető, az Országos Széchényi Könyvtárbeli példány jelzetét. A zeneművek egy kivételével mind unikum példányok. A metszetek lemez méretét adtuk meg mm-ben. Megjegyzésben közöltük a vonatkozó irodalmat, vagy a datálással kapcsolatos adatokat.

JOHANN NEPOMUK SCHAUFF PUBLISHER AND ENGRAVER IN POZSONY

Johann Nepomuk Schauuff (1757–1827) publisher and engraver was born in the Czech town Heřmanův městec, studied arts in Vienna, as student of Jakob Mathias Schmutzer and acted as professor of drawing in Pozsony (today Bratislava, Slovakia) in the national normal school for 25 years. He is also author of four studies about architecture and art history. Both in his capacity as an art teacher and as a writer on the theory of architecture he was convinced of the important role of art education, as a way of improving (Hungarian) national consciousness. Similarly to the trend in other countries he made sketches of a Hungarian national row of columns.

He had also private enterprises: an art shop in the inner city of Pozsony, selling books, copper-plate engravings and music scores, he was publishing books, and from 1792 to 1802 he was also the owner of a small but high-ranking printing shop. During this decade he issued 114 printings some of which decorated with his own engravings, but he was also employing other artists either from his town Pozsony or from the nearby Vienna, where he had acquaintances possibly dating back to his academic years. Among the copper-plate engravings signed by him one can find the coloured representation of the Hungarian

Holy Crown, the portrait of King Leopold II., the portrait of the scholarly publisher Karl Gottlieb von Windisch, etc.

According to contemporary practice music scores of compositions were engraved on copper plates, and it was very likely only Johann Nep. Schauuff who produced scores in Pozsony. The names of the composers range from Joseph Haydn to the normal school music teacher Franz Rigler.

By way of presenting the manyfold activities of Johann Nep. Schauuff his relationship and connections with other printers, publishers and artists is also displayed.

In the Appendix Schauuff's engravings signed by him or attributed to him are listed together with the music scores issued by him.

V. Ecsedy Judit, DSc, Országos Széchényi Könyvtár / National Széchényi Library, ecsj@oszk.hu

Kulcsszavak: Johann Nepomuk Schauuff, könyvkiadó, rézmetsző, építészet, klasszicizmus, Pozsony, Ignaz Alberti, Bécs / *Keywords*: Johann Nepomuk Schauuff, publisher, engraver, architecture, classicism, Pozsony (today Bratislava, Slovakia), Ignaz Alberti, Wien